

MADALYA

Resmî veya gayri resmî
çeşitli alanlarda
üstün başarı gösterenlere
takılan madenî nişan.

Kelime İtalyanca *medaglia*dan gelir. Genellikle unutulmaması gerekli görülen bir başarının hâtırası olmak üzere altın, gümüş, bakır ve nikelden hazırlanmış olup bir defaya mahsus olarak verilen bir mükâfat ve şeref armağanıdır.

Eski Yunan ve Romalılar'da bir madenî paraya madalya denilirdi. Muhtemelen daha sonra madalya bir tür kıymetli takı aracı oldu ve paradan ayrı bir nitelik kazandı. Madalya, sadece Batı'da değil İslâm dünyasında da sıkça kullanılan bir başarı armağanı olarak ön plana çıktı. Bunlar, daha çok dönemin hükümdarının adını ve baş kabartmasını taşıyan bir çeşit madenî para özelliği göstermekteydi. Abbâsîler zamanında önemli bir olay dolayısıyla birtakım madalyaların basıldığı bilinmektedir. Halife Hârûnürreşîd'in oğlu Emîn, hilâfeti döneminde kardeşi veliaht Me'mûn'dan sonra ikinci veliaht olarak kendi oğlu Mûsâ'yı gösterdiğinde (194/809-10) onun adına 10 miskallik dinar ve dirhemler bastırmıştı. Yine Bağdat'ta Hamdânî hâkimiyeti sırasında Seyfûddeve, zamanın ediplerine verilmek üzere 10 miskal altın kestirip bunun üzerine ismini ve resmini kazdırmıştı. Viyana Müzesi'nde olup Abdüllatif Subhi Paşa'nın satmış olduğu Halife Mütevekkil-Allah'ın 241 (855) tarihli gümüş madalyasının ön yüzünde uzun sakalı ile halifenin resmi, arkasında ise deve yürüten

bir adam görülmektedir. Berlin Müzesi'nde de Muktedir-Billâh'ın tarihsiz gümüş bir madalyası vardır. İstanbul Arkeoloji Müzesi Nümismatik Kabinesi'nde 16 mm. çapında ve 18,30 gr. ağırlığında, bir düğün münasebetiyle çıkarılmış olan altın madalya, Halife Tâi'-Lillâh ile Büveyhî Hükümdarı Bahtiyâr tarafından Medînetüselâm'da (Bağdat) 365'te (975-76) kestirilmiştir. Anadolu Selçuklu Sultanı II. Keyhusrev'in 41 mm. çapında ve 134,25 gr. ağırlığında, 635'te (1237-38) Konya'da basılmış atıyye dinarı da bu tür madalyalar arasında sayılabilir.

Madalya zamanla, bilhassa askerî başarıları takdir amacıyla göğse takılan ve çeşitli şekillerde hazırlanmış olan bir nevi nişan haline geldi. Osmanlılar'da madalya nişandan önce olup ilk Osmanlı madalyalarının ihdası 1143 (1730-31) yılındadır. Ferahi denilen altın madalyanın ne için çıkarıldığı bilinmemektedir. Daha sonra sırasıyla 1168'de (1755) çıkarılan sikke-i cedîd madalyası altın; 1216 (1801) Vak'a-i Misriyye madalyası altın ve gümüş; 1240 (1824-25) Hilâl-i Osmânî altın; 1247 (1831-32) İşkodra madalyası (Câmi-i Nusretiye) altın ve gümüş; 1253 (1837) Hâdimü'l-Haremeyni's-şerîfeyn beyzî şekilde gümüşten dir. Ayrıca 1249 (1833) Hünkâr İskeleyi madalyası altın, gümüş ve bakır; 1255 (1839) Atik İftihar madalyası altın ve gümüş; 1256 (1840) İftihar madalyası altın; 1256 (1840) Beriyyetü's-Şâm ve Kal'a-i Akkâ madalyası altın ve gümüş; 1260 (1844) Tashih-i ayâr-ı sikke madalyası altın, gümüş ve bakır (birincisi 50, ikincisi 44, üçüncüsü 38 mm. çapındadır); 1263 (1847) Kürdistan madalyası (bu madalyanın murassası olduğu gibi altın ve gümüşü de vardır); 1263 (1847) Yemen muharebesine mahsus madalya altın ve gümüş; 1265 (1849) Ayasofya tamir madalyası altın, gümüş ve bakır (camiyi tamir eden mimar Fosatti, madalyayı yapan sanatkar da Robertson'dır); 1266 (1850) Bosna madalyası altın ve gümüş; 1267 (1851) Tanzîmât-ı Hayriyye madalyası tunç (Brüksel'de Hart isimli bir sanatkar tarafından yapılarak Sultan Abdülmecid'e takdim edilmiştir); 1270 (1853-54) İftihar madalyası altın ve gümüş; 1270 (1853-54) Sinop madalyası tunç (Paris'te yapılmıştır); 1271 (1854-55) Bahr-i siyâh ve Tuna madalyası kurşun (Paris'te yapılmıştır); 1271 (1854-55) İttifâk-ı düvel-i selâse madalyası tunç (Paris'te yapılmış olup küçüktür; yine bu madalyanın aynı olup diğer yüzünde "سنه سبعين و مائتين و الف"

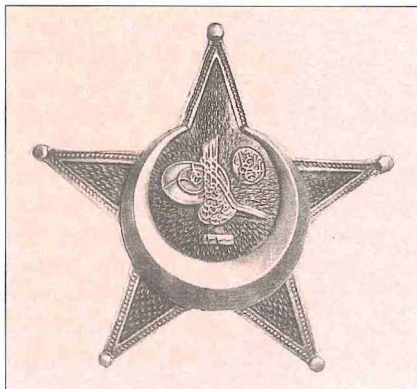
Tashih-i ayar
madalyası
(İbrahim Artuk
fotoğraf
koleksiyonu)

yazılı Paris'te yapılmış küçük, kurşundan bir madalya daha vardır); 1272 (1855-56) Kars madalyası altın ve gümüş; 1275 (1858-59) Nişân-ı İftihâr altın ve gümüş; 1276 (1859-60) Tahfîs-i can madalyası gümüş ve bakır; 1276 (1859-60) Tahsîn-i hüner ve mârifet madalyası altın, gümüş ve bakır; 1277 (1860-61) Zaptiye çavuşları madalyası gümüştür.

Sultan Abdülaziz'in saltanatı zamanında ortaya çıkan madalyalar, 1279 (1862) Karadağ madalyası gümüşten; 1279 (1862) Sergi-i umûmî-i Osmânî madalyası altın, gümüş ve bakırdan; 1279 (1862) Şeşhaneli tüfek altın ve gümüşten; 1280 (1863) Endaht nişanı madalyası gümüşten; 1282 (1865) Kolera madalyası gümüşten; 1285 (1868) Atik Girit madalyası gümüşten olmak üzere hazırlanmıştır.

II. Abdülhamid döneminde şu madalyalar çıkarılmıştır: 1294 (1877) Bosna muharebesi madalyası gümüş; 1294 (1877) Plevne madalyası gümüş; 1296 (1879) Tarz-ı atik imtiyaz madalyası altın; 1300 (1883) Tarz-ı cedîd büyük imtiyaz madalyası altın ve gümüş; 1302 (1885) İftihar madalyası altın ve gümüş; 1302 (1885) Küçük İmtiyaz madalyası altın ve gümüş; 1307 (1889-90) Alıman mülâkat madalyası altın, gümüş ve bakır; 1308 (1890-91) Tarz-ı cedîd Girit madalyası altın ve gümüş; 1308 (1890-91) Liyakat madalyası altın ve gümüş; 1310 (1892-93) Tarz-ı cedîd Yemen madalyası altın ve gümüş; 1310 (1892-93) Ziraat ve Sinaat madalyası altın, gümüş ve bronz; 1312 (1894-95) Hareket-i arz madalyası altın, gümüş ve bakır; 1313 (1895-96) Anadolu müsâbînine iâne madalyası gümüş; 1314

Harp madalyası (İbrahim Artuk fotoğraf koleksiyonu)

MADALYA

(1896-97) Te'sisât-ı askeriyeye iâne madalyası altın, gümüş ve alüminyum; 1314 (1896-97) Yunan muharebesi madalyası gümüş; 1315 (1897) Evlâd-ı şühedâ ve ma'lûlîn-i guzât asâkir-i şâhâne iâne sergisi madalyası yaldızlı gümüş, gümüş, bakır ve nikel; 1317 (1899) Maarif madalyası altın ve gümüş; 1318 (1900) Hamidiye Hicaz demiryolu madalyası altın, gümüş ve nikel; 1322 (1904) Hamidiye Hicaz demiryolu Maan mevkiinin açılış madalyası altın, gümüş ve bakır; 1322 (1904) Harîr müsabakası madalyası altın, gümüş ve bakır; 1324 (1906) Cem'iyet-i umûmiyye-i Belediye madalyası bakır; 1325 (1907) Dârülfünun madalyası alüminyum; 10 Temmuz 1324 / 24 Cemâziyelâhir 1326 (24 Temmuz 1908) Kânûn-ı Esâsî madalyası altın ve gümüş; 1326 (1908) Hamidiye Hicaz demiryolunun Medîne-i Münevvere mevkiine ve Aynüzzerkâ suyunun demir borularla Medîne'ye ulaşması ve Hamidiye Camii'nin inşasının bitmesi, elektriğin getirilmesi hâtırası madalyası gümüş; 1326 (1908) Macar zuvvarî hâtırası madalyası yaldızlı bakır; 1326 (1908) Galatasaray futbol kulübü madalyası gümüş ve bakır; 1326 (1908) Kadıköy İttihâd-ı Osmânî Mektebi madalyası bakır ve alüminyum.

V. Mehmed Reşad devrinde çıkarılan madalyalar: 1325 r. (1909) Bursa sergisi madalyası altın ve gümüş; 1326 r. (1910) Galatasaray Terbiye-i Bedeniyye Kulübü madalyası bakır; 1327 r. (1911) Hâtıra-i Âbide-i Meşrûtiyet madalyası altın; 1328 r. (1912) Donanma madalyası altın, gümüş,

bakır, nikel, alüminyum; 1329 r. (1913) Hamidiye kruvazörü madalyası bakır; 1330 r. (1914) Tayyare madalyası altın, gümüş ve bakır; 1330 r. (1914) Müdâfaa-i Milliye biçki yurdu madalyası altın, gümüş; 1330 r. (1914) Harp madalyası fakfon (bafon); 24 Mart 1330 (6 Nisan 1914) Kahire seyâhat-ı havâiyyesine mahsus madalya altın, gümüş, tunç; 1332 r. (1916) Bezmiâlem Vâlide Sultânîsi madalyası gümüş; 1332 r. (1916) Ticaret Mekteb-i Âfisi madalyası gümüş; 1333 r. (1917) Fenerbahçe İdman Yurdu madalyası bronz; 1333 r. (1917) Kadıköy Fukaraperver Cemiyeti madalyası gümüş; 1333 r. (1917) Alman mülâkat madalyası altın, gümüş ve bakır; 1334 r. (1918) Avusturya mülâkat madalyası altın, gümüş ve bakır; 1334 r. (1918) Çanakkale ziraat sergisi madalyası gümüş ve bakır. Sultan Vahdeddin döneminde çıkarılan madalyalardan 1337 r. (1921) Çiçek meşheri madalyası gümüş ve bronz; 1337 r. (1921) Traktör müsabakası madalyası altın, gümüş ve bronzdan yapılmıştır.

Söz konusu madalyaların şekillerinin nasıl olacağı, kimlere ne şekilde takılacağı hususunda nizamnâmeler hazırlanmıştır. Madalya geleneği Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra da sürmüştür. Cumhuriyet döneminin ilk madalyası İstiklâl madalyasıdır (1926-1931). Millî Mücadele sırasında cephe ilerisi ve gerisinde başarı gösteren asker ve sivillere verilmek üzere çıkarılmış olup savaşa fiilen katılanlara kırmızı, cephe gerisinde çalışanlara beyaz, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine yeşil kurdeleli pirinç madalyalar verilmiştir. 1971'de çıkan savaş madalyası yanında şeref, övünç, üstün hizmet madalyaları da vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

S. Lane-Poole, *The Coins of the Turks in the British Museum*, London 1883, tür.yer.; İsmâil Galib, *Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniyye*, İstanbul 1307, s. 484-501; Süleyman Sûdî, *Usûl-i Meskûkât-ı Osmâniyye ve Ecnebiyye*, İstanbul 1311, tür.yer.; Darphâne-i Âmire, *Meskûkât-ı Şâhâne İdaresi, 1336 Sene-i Mâliyesi Darbiyât ve Muâmelâtı Hakkında Mâliye Nezâret-i Celîlesine Takdim Olunan Rapor*, İstanbul 1337, s. 208 vd.; Metin Erüreten, *Osmanlı Madalyaları ve Nişanları*, İstanbul 2001; Cevriye Artuk, "İâne-i Harbiyye Madalyası", *TD*, sy. 26 (1972), s. 119-122; a.mlf., "Hicaz Demiryolu Madalyaları", *TTK Bildiriler*, VII (1973), II, 785-794; a.mlf., "Alman Mülâkat Madalyası", a.e., VIII (1983), III, 1733-1741; a.mlf., "İftihar Madalyası", *TTK Belleten*, XLIV/175 (1980), s. 535-537; İbrahim Artuk, "Kanûn-ı Esâsî ve Hâtıra-i Âbide-i Meşrûtiyet Madalyaları", *TTK Bildiriler*, VIII (1983), III, 1797-1815; Pakalın, II, 377-379.

İBRAHİM ARTUK

MADDE

(المادة)

Kâinatın kendisinden meydana geldiği şey, varlığını henüz şekil almamış belirsiz hali, sırf güç ve mutlak imkân ifade eden cevher anlamında felsefe terimi.

Sözlükte "eklendiği şeye bitişik olan ziyade" anlamına gelen ve Farsça'da mâye kelimesiyle karşılanan maddde, "ahşap eşyanın kendisinden yapıldığı kereste ve inşaatta kullanılan diğer malzeme" mânasındaki Grekçe hyle (Arapça'da heyûlâ) kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Latince'si materiadır.

Grek ve İslâm Felsefelerinde Madde. Düşünce tarihinde bir felsefe terimi olarak madde üç ayrı anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi, tamamen metafizik anlamda "cisimlerin duyu verileriyle algılanamayan aslı" mânasına gelmektedir ve heyûlâ ile eş anlamlıdır (bk. HEYÛLÂ). Bunun metafizikteki karşılığı sûrettir. Bu anlamıyla madde, mevcudu tahlil ederken diğeri sûret olarak kabul edilen cisimlerin mütemmim cüzlerinden biridir. Madde ikinci anlamında üç boyutlu olan ve yer kaplayan mevcudu ifade etmekte, üçüncü olarak da kıyasta önermeler ve onların muhtevasına "kıyasın maddesi" denilmektedir (aş. bk.).

Antikçağ'dan beri filozoflar fizikî, kimyevî ve biyolojik açıdan her an değişen bu âlemde değişmeyen bir ezeli ilkenin varlığı ve onun niteliği üzerinde çok farklı teoriler geliştirmişlerdir. Diğer bir ifadeyle varlığa hâkim olan birlik ve çokluğu, etki ve edilgiyi, tamlik ve eksikliği, her tür zıtlık ve karşıtlığı yorumlamak üzere bir ilk prensipten veya maddeden söz etmek zorunda kalmışlardır. İlk Yunan filozoflarında bugünkü anlamda bir madde anlayışına rastlanmaz. Her şeyi bir maddî ilke ile açıkladıkları için Aristo bunları "fizikçiler" olarak niteliyorsa da (*Metafizik*, I, 94) onların madde anlayışları ruhanîlikten tam arınmış sayılmadığından hayli karmaşıktır. Meselâ ilk İyonya (İonia) filozofu olan Thales bu ilk maddenin su olduğunu, cisimlerin suyun değişmesi sonucunda meydana geldiğini söyler. Fakat su her şeye hayat verdiğinden ne tam maddî ne de saf ruhanî bir ilkedir. Madde onu canlandıran bir güçle (ruh) birlikte tasarlandığından filozofun sistemi tam bir hילוizmdir. Onun öğrencisi Anaximandros bu ilkeye "sonsuz, sınırsız ve belirsiz" anlamında "apeiron" diyordu. Apeiron son-

Liyakat madalyası (İbrahim Artuk fotoğraf koleksiyonu)

